

SZATHMÁR-NÉMETHI SÁMUEL MINT TÓTFALUSI ELLENSÉGE

Nevét tulajdonképpen Némethi Sámuelnek kellene írunk, minthogy kortársai leginkább csak így nevezték, ámde a számtalan Némethi nevű egyéntől való megkülönböztetés miatt maga is gyakran a teljes származási névvel jelölte önmagát, különben családi neve Soós volt, s apja a Nagyszombatból betelepedett Soós Szabó Márton, iskoláit szülőföldjén és Bécsben végzett vagyonos polgár, aki Szathmárnémethi város tanácsosa és több ízben is Bécsbe küldött követe volt.¹ Az 1658. augusztus 10-én született Sámuel nevű fia középiokú tanulmányait Szatmáron 1675-ig, a főiskolai tanfolyamokat pedig Tolnai István és Pataki István vezetése alatt Kolozsvárt 1675—1680 évek között végezte. Török István jeles történészünk a kolozsvári református kollégium történetében vele kapcsolatosan azt írja, hogy „a togatusok névsorában csakugyan nem találok a nevét s nem értem, hogy miért nem történt meg a bejegyzés: mert a későbbi gyakorlat szerint, akár egyházi, akár világi pályára készült valaki, mégis subscribált s e ténnyel a togatusok közé lépett, ha egyébként a feltételeknek megfelelt”. Szeretett tanárom állítása mellett azért nem mehetek el szó nélkül, mert itt nemcsak az ő tévedésével találkozunk, hanem azzal az általánosan elterjedt hittel is, hogy a debreceni, a sárospataki, a nagyenyedi, a nagybányai, a kolozsvári s más iskolák diákjainak névsora az összes tanulók nevét tartalmazza, holott e jegyzékek tulajdonképpen nem mások, mint a tanulmányi segélyben (alumniában) részesültekről vezetett kimutatás s ezért a „publikusok”-nak, akik nem voltak reá szorulva az iskola útján nyújtott anyagi természetű kedvezményekre, — nem is kellett a megkülönböztető egyenlőtönnyt: a tógát viselniök s ennél fogva nem is kerültek bele a nyilvántartottak és talán a törvényekre fogadalmat tevők közé sem. Ez az oka tehát, hogy Némethire, mint kolozsvári diákra, a lelkiismeretes Török Istvánnak nem sikerült reáakadnia, ellenben — mint ahogyan Szathmári Pap Jánosról e kötetben közölt cikkben már megmutattam — „Nob(ilis)” jelzéssel 1676. szeptember 9. táján mindketten már mint e kollégium diákjai Apafi Miklós és Teleki Anna lakadalmára készített kártára latin verset szerzettek.

Némethi tehát — nem lévén alumnus diák — nem is lakott a kollé-

¹ Szathmár-Némethi Sámuel temetési kártája a kolozsvári Farkas utcai templomban és Baczoni Máté: *Imago consummati Dei viri* címen tartott temetési beszéde.

giumban. Otthona egészen bizonyosan testvérbátyjánál: Szathmár-Némethi Mihály helybeli lekipásztornál volt. Apjuk tanultsága és vagyonossága, valamint idősebb fiának nemcsak Kolozsvárt, de egész Erdély-szerte kiérdemelt nagy tekintélye a különben is tehetséges és szorgalmas ifjú önbizalmát — úgy látszik — erősen megnövelte. Azonban kolozsvári tanulása után — Zoványi Jenő állítása szerint — az 1679. esztendő folyamát a debreceni kollégiumban töltötte, ámde Zoványi az ottani alumnusok matrikulájában a kiválasztott nevet elmulasztotta pontosan megfigyelni, mert ott 1679. február 20-án „Sámuel N. Szathmári” és nem Sámuel Sz. Némethi van bejegyezve; e diák azután az iskolában még praeceptorságot is viselt, majd Püspökibe rektornak, innen pedig szülőföldjére jegyzőségre vitték.² Különösen figyelemre kell méltatnunk azt a jelenséget, hogy az anyakönyvi bejegyzésben Szatmár neve „i” képzővel van mellékevesítve! Már ez az alakzat is arra vall, hogy ez az ifjú semmiképpen sem lehet azonos a Kolozsvárról bújdósáknak indult diákkal.

Némethi Sámuel tehát az 1680. év folyamán Hollandiába kelvén útra, legelőbb is az utrecht-i akadémia előadásainak hallgatására állapodott meg. Itteni tanulására vonatkozólag azonban az egyetemi anyakönyv semmi feljegyzést sem tartalmaz, ellenben az állítólag saját maga által írott s Bod Pétertől lejegyzett sírfelirat kezdő sorai:

„Me genuit Szathmár; Urbs Claudia fovit adultum,
Trajectum Juvenem, Leida Franekra dein.”³

nemkülönböztetve a temetési eulogium⁴ külsőországokbeli iskoláinak sorrendjét is megnevezi. Utrecht után nemsokára, vagyis 1680. szeptember 25-én Leydában iratkozott be az akadémia teológiai karára a 21 esztendő s „Samuel Sattmar Nemechi Ung(arus)”,⁵ míg nem 1682. október 18-án a franekei egyetem anyakönyvében találjuk „Samuel Szathmar Nemethi Vngarus, Theol(ogiae) Stud(iosus)” nevét.⁶

Tehát földijével és egyúttal szatmári és kolozsvári tanuló társával: a vele egy évben született Szathmári P. Jánossal valószínűleg együtt indult el külsőországokbeli bújdósásra. Nem lehetetlen, hogy a náluk nyolc évvel idősebb Tótfalusi Kis Miklós is útitársuk volt, mert bár Tótfalusi Enyeden fejezte be hazai tanulását, s azután Fogarason rektoroskodott, ámde ő is Szatmár megyei származású, s minthogy az egyévbéli peregrinánsok Erdély különböző iskoláiból összegyűltek, rendes körülmények között egyszerre szoktak útba indulni. De ha a hónapokig tartó utat mégsem közösen tették volna meg, e három diáknak mégiscsak jól kellett ismerniök egymást, sőt valószínű, hogy egymással szemben érzett ellenszenvök már az akadémiai esztendőkből eredt. Lehetséges, hogy mind a származás, mind a korkülönbség közrejátszott ellentétük kiélesedéséhez. Ehhez járult azután, hogy Tótfalusi minden idejét a nyomdászatban s főképpen a betűmetszésben való

² Thury Etele: Iskolatörténeti adattár. II, 154.

³ Bod Péter: Magyar Athenas. 193. és Török István: A kolozsvári ev. ref. collegium története. Kolozsvár, 1905. I, 95.

⁴ A kolozsvári Farkas utcai templomban.

⁵ Archiv N. F. XVI. 217.

⁶ TT 1886: 797.

maga tökéletesítésére, mígnem Szathmári és Szathmár-Némethi az elméleti tudományokban való jártasságnak és a haladó szellemi teóriáknak megismerésére törekedett.

Kétségtelen, hogy mindkét ifjabb deák az akkori világnagyságok tanainak éles eszű interpretálójává vált, akiket ezert professzoraik is dédelgettek, írásaikat dicsérettel halmozták el, s ezzel — valljuk be — bizony, önhitté tették anélkül, hogy a befogadott elveknek komoly harcosává váltak volna. Eleintén talán a nyolcesztendei korkülönbség s a klasszikus nyelvek kitűnő tudása miatt Tótfalusi még tekintély lehetett előttük; e tekintély azután csak akkor kezdett elhomályosulni, amikor tudatára jöttek, hogy a képességeit ő nem az elméletek, hanem a mesterségek szolgálatába állította, amiatt azután azt képzelték, hogy másodrangú munkakörre, vagyis csak az ők meg mások szellemi termékeinek sokszorosítására szorult.

Miként e két magyar teológus értékét Turóczi-Trostler nagyon helyesen összegezi, vagyis Szathmári P. Jánosnak „*Philosophia Prima Seu Metaphysica Brevibus Aphorismis delineata*” című 325 lap + 10 sztl. levél terjedelemben 1682-ben Franekerában megjelent munkáját⁷ üdvözlő Szathmár-Némethi Sámuel leydai diák „a magyar cocejanus mozgalom egyik vezető alakja. Ő is Chr. Wittich és Bucher de Volder tanítványa, ő is az ő elnökletük alatt disputált. Egyik művéhez H. Roëll írt terjedelmes előszót. Ami azt jelenti, hogy az ő cartesianismusának eredendő tisztaságához sem fér kétség. Ezek után majdnem természetesnek találjuk, hogy ő is írt egy »*Metaphysicá*«-t,⁸ amely azonban már nem is leplezi tankönyv jellegét: kifejezetten iskolai használatra készült. Mindenesetre kedvező fényt vet a kolozsvári református kollégium modernségére, hogy egyik tanára ilyen könyvet adott tanítványainak a kezébe. Mert cartesianismusának tisztaságában és következetességében Szathmár-Némethi nem marad el Szathmári Pap mögött.”⁹

Némethinek a haladó tudományokkal való lépéstartása, amint már említettem, hollandiai tanárainak még évtizedek múltával is méltányoló magatartását őrizte meg. Így ismeretes Roëll Sándor Hermann egyetemi professzornak 1693. március 13-án, 1696. július 29-én és 1702. február 28-án Franekerából küldött s majd mindenik Némethi munkáinak újra történő kiadásával összefüggő levelezése.¹⁰ Ezenkívül a saját tanítványai előtti népszerűségét bizonyítja, hogy számos, külsőországokban tanuló diákja ajánlotta vitatkozását neki mint egykori tanárának.¹¹ Tekintélyes egyéniségét példázza az a helyzet is, hogy Kolozsvári István püspöknek 1717. augusztus 29-én történt elhunytja után¹² utódául czegei Vass László szerint „Németi Sámuel uram, az kolozsvári ref. collegium igen jeles és tudós theologiae

⁷ RMK III, 3179.

⁸ RMK II, 1830. (Nyomt. 1696-ban Kolozsvárt.) *Metaphysica Contracta. De Principis Philosophicae cognitionis Deo, Mente, Corpore. In usum Claudiopolitani Reformatorem Collegii adornata.* (12 r. 184 l. + 4 sztl. lev.)

⁹ Turóczi-Trostler József: *Magyar irodalom. Világirodalom.* Bp. 1961. I, 207—08.

¹⁰ Zoványi, E.: *Brieven van nederlandsche gelerden aan hongaarische geleerden.* kny. 1902. és Török István i. m. I, 93—94. (E levelek ekkor özv. dr. Lengyel Dánielné tulajdonában voltak Kolozsvárt; ő ajándékozta a M. Tud. Akadémiának. Lengyelné apósa Lengyel István a kollégium igazgatója volt.)

¹¹ RMK III, 3805, 3388, 4004, 4085, 4129, 4457, 4586, 4702 stb.

¹² Bod Péter: *Smirnai Szent Polikárpus.* 160.

professorá"-nak neve is felvetődött, csakhogy aggkori erőtlensége (59 éves volt ekkor) és különben is ugyanennek az esztendőnek december 17-ére virradólag bekövetkezett halála megválasztását amúgy is meggátolta.¹³ Személye különben is a kollégiumban is jó emléket hagyott maga után, ugyanis miután felesége: Viczei Mária 1715. december 11-én, Mária nevű egyetlen gyermekük pedig még 1710. augusztus 7-én elhunyt,¹⁴ vagyonszájára, ezeken kívül könyvtárát és 600 frt készpénz kamatait három alumnus diák segélyezésére rendelte.¹⁵

Bacsoni Incze Máté kollégiumi professzor a Szathmár-Némethi felett 1718. január 20-án elmondott temetési beszédében egykori tanára, majd tanártársa tanításáról úgy számol be: „Burmann Ferenczet követte tanításában. Egyszer a szentírást magyarázta, máskor az orthodoxa hit védelmezőjéül lépett föl, vagy a régiségeket magyarázta; az egyháztörténetet a világ teremtésétől kezdve a XVII. század végéig adta elé.”¹⁶ Tehát el kellene ámulnunk azon a következtetésen, hogy ez a cartesianus és coccejanusi elveket valló jeles tanár mégis hogyan állhatott be az orthodoxia védelmezőjéül, ha ezenközben nem tudnók meg, hogy tanításában Burmannot követte. E jelenség magyarázata, Turóczi-Trostler értekezését mérlegelve, a következőképpen fejthető meg. Láttuk, hogy Szathmár-Némethinek hollandiai első iskolája 1680-ban az utrechti egyetem volt, ahol még élnie kellett az 1662. évtől 1679-ig itt tanított Burmann Ferenc szellemének, mert — hát — „Coccejus frigyteológiájának történeti-filológiai kiépítése az ő műve. Amellett az elsők közé tartozik, akik teljesen tisztában vannak Descartes küldetésével. De azért a skolasztika támogatásáról sem tud lemondani.”¹⁷ Ha tehát ezt nem is mondjuk kétlakiságnak, de mindenesetre ingadozás az új tanoknak a régi módszerekkel való egyeztetése irányában. Tehát semmiképpen sem mondható forradalmi szakításnak. Ennek következtében ha más formában is, de Némethinél is így bukkan ez felszínre, így ha tárgykör szempontjából mindez nem is egyezik, ámde az ellentétes mozzanatok lélektanilag egy tőről fakadnak!

Amikor Tótfalusi megkezdette hazafelé való készülődését, akkor még éltek legkimagaslóbb tekintélyű jóakarói, — mire azonban Amsterdamból hazaérkezett, és itthon a nyomda megszervezésével kapcsolatosan felmerült nehézségek elhárításával eltelt három esztendő után megkezdette folyamatos működését, az alatt az idő alatt mindezek a jóakarói egymás után mind elhunytak. És ekkor az élettől elkényeztetett és tehetségük meg szorgalmuk s tudásuk miatt a külsőországokbeli professzorok által is elkapott ifjabb nemzedék nyomulván előtérbe, sérelmesnek találták, hogy az elméleti tudományokban magát forma szerint még tovább nem képző,

¹³ Török István i. m. 95: és czegei Vas György és Vas László naplói. Bp., 1896, 492—93.

¹⁴ Halotti beszéd Viczei Mária Szathmár-Némethi Sámuelné felett és MKSzele 1886: 10.

¹⁵ Szabó Sámuel: A kolozsvári ev. ref. főtanoda ... értesítője az 1874/5. tanodai évről. 110—12.

¹⁶ Török István i. m. I, 89.

¹⁷ Turóczi-Trostler i. m. I, 177.

vagyis az egyetemi előadások látogatását abbahagyott és akadémiai vitatkozásokat nem tartott teológus szolgailag nem vetvén alá magát az ők tudományos tekintélyüknek és véleményüket nem kérvén ki, önállóan mert gondolkodni s cselekedni. Tótfalusi így hívta ki legádázabb ellenfelének, a különben nagy tudású, de talán mindenkinél elbizakodottabb Szathmár-Némethi Sámuelnek azt a kijelentését: „Nem szeretem a' tudós Typographust.”¹⁸ E meggyőződésén annál is inkább nagyon el kell csodálkoznunk, minthogy édes testvérbátyja: Szathmár-Némethi Mihály, a vasszorgalmú kolozsvári pap és kolozs-kalotai esperes 1679-ben Kolozsvárt 12 rétű 649 lap terjedelemben kiadott „Sz. Dávid Psalteriuma” című munkáját „Nemzetes Veres-Egyházi Szentyel Mihály Uramnak, A' Colosvári Orthodoxus tudós Typographusnak, nékem jó akaró Uramnak, s' Atyámfiának” ajánlotta.¹⁹ Dehát bármennyire is jeles nyomdász, valamint könyvkötő volt Veresegyházi, mind elméleti, mind gyakorlati tudásban azonban mégsem érhetette utol Tótfalusit. Ezzel egyidejűleg ki kell emelnünk azt a körülményt, hogy Sz.-Némethi Mihály a „tudós” megnevezést nem annyira külsőországokat megjárt papra vagy professzorra alkalmazta,²⁰ hanem mint valóban tudós, vagyis tudományosan képzett férfiút tisztelte meg e könyvének ajánlásával, mert hiszen hogyha e jelzöt címzéseképpen alkalmazta volna, abban az esetben nem a foglalkozás megjelölése, hanem a személynév elé helyezte volna.

Ilyenképpen még jobban megértjük Tótfalusi megaláztatását, ha felfigyelünk arra a kifakadására, hogy „de talám ezt tartják ő Kegyelmek nagy favorizálásnak, hogy én a' Papok székekben ülök” a templomban. „Felelet. Ha Veresegyházi Mihály Uram elülhetett ott, én miért ne?”²¹ Hiszen ha Veresegyházi nagyon valószínűleg szintén megjárta külföldet, bárha tudtunkkal ő sem volt akadémikákra beiratkozott diák, miként ez különben különösen Utrechtben a magyarok számára megengedett szokás is volt,²² idehaza mégis akadémikusnak tartathatott, miként e jelleget Tótfalusival kapcsolatosan is elismerte a Nagyszébenben székelő Főkonzisztórium.²³

Természetes, hogy a számtalan túsúrás nagy megaláztatást jelentett Tótfalusi számára, de a legkegyetlenebb tördőfés mégiscsak az volt, amikor a három ellenség: Sz.-Némethi Sámuel, Szathmári P. János és Csepregi T. Mihály az élete főmunkáját, hazája számára hozott, legnagyobb szeretettel készített áldozatát kegyetlen szavakkal ócsárolta anélkül, hogy tulajdonképpen át is tanulmányozta volna azt,²⁴ amire Tótfalusi netalán már gyermekkorra óta minden becsvágyával készült.

Minden egyéni hiúságuktól eltekintve felvetődhetik bennünk a kérdés, hogy ezek a világlátott, nagy műveltségű és haladó szellemű tudósok közül

¹⁸ M. Tótfalusi K. Miklósnak ... Mentése. (Gyalui Farkas kiadása) Kolozsvár. 1902. 60.

¹⁹ RMK I, 1234. (A debreceni ref. nagykönyvtár példányának könyvtári jelzése: RMK 506.)

²⁰ Új Magyar Múzeum 1855: 50. (Szilágyi István: Adversariak Csereihez.)

²¹ M. Tótfalusi ... Mentése. 41.

²² Segesváry Lajos: Magyar református ifjak az utrecht egyetemen. Debrecen, 1935. 14.

²³ Dézsi Lajos: Misztótfalusi Kis Miklós. 183. és M. Tótfalusi ... Mentése. 9—10.

²⁴ M. Tótfalusi ... Mentése. 17.

„T. Szatmári Uram a' Catech. nyomtatásának alkalmatosságával az én körülötte való accrubeiamat damnálván, azt mondja vala: Soha sem kellene affélékkel bébelődni, ha rosszul volnának-is a Locusok, 's egyebek, tsak tanulná affelől a gyermek: hiszem aztán, ha felnő, észreveszi, hogy nem úgy vagyon ez vagy amaz, és osztán jól megtanulja”. Ehhez hasonló értelmű véleménnyel „próbálja nékem Némethi Uram, hogy (úgymond) a' mi Atyáink megérték és a miben születtenek és haltak meg, tsak abban maradjunk mi. Azon szókkal éltek némelyek az urak közül, igyekeztén ótsárolni az én dolgaimat. Mellyből concludálhatom, hogy az ő Kegyelmekek szájokból vöttek”. Sőt szemére vetették azt is, „hogy én Belgiumi accuratiot álmodozok ebben a' hazában, holott ennek jobb tsak úgy maradni, a' mint eddig volt: a mivel (úgymond) a' mi Atyáink megérték, nem szükség nekünk tovább iparkodnunk”.²⁵ Hogy pedig Tótfalusinak ezek az állításai csakugyan megfelelnek a valóságnak, bizonyosság ez arra nézve, hogy mindezt nevekkel megnevezve, bátran szemébe mondotta ellenségeinek, s azok nem tiltakoztak ellene, csupáncsak a bosszúra gondoltak.

A felsoroltakon kívül sok más vádlás is felkelthetné mai észjárásunkban a gyanút, hogy Tótfalusi ellenfelei vajon valóban meggyőződésből s nem csak az akkor általánosan felszínre tört érdekből voltak-e mind a színigazságra törekvő Coccejus, mind pedig a meggyőződés előtti kételkedést valló Cartesius tanainak hirdetői? Ámde arra a helyzetre is figyelniünk kell, hogy mind a mai képzeink, nézeteink, gondolatvilágunk, sőt cselekedeteink vagy legalábbis gyökérszálai megvoltak ugyan harmadfélszáz esztendővel ezelőtti elődeinkben is, mégis vajon szabad-e az akkori jelenségekről a mai világnézetek szemszögéből nézve a képet, ítélkeznünk? Mert jól meggondolandó, hogy a kifejléshez sokféle gátló körülményt kelle egymásból fokozatosan következtetett tisztulással legyőznie anélkül, hogy az az egyik pillanatról a másikra már meg is történhetett volna. Éppen ezért Szathmár-Némethi Sámuel és társai lehettek nagyon értékes, sőt becsületes emberek is, amiért szabadabb szellemi meggyőződésük ellenére még mindig nem tudtak végérvényesen elszakadni az orthodoxizmus, valamint az egyéni hibák korlátaitól, mert hiszen a saját példamutatóiktól sem igen tanulhattak mást. Tótfalusi csak egyedül volt a felszabadult szellemű kevesek közül, akik már nem az elméletekre, hanem a gyakorlati életre támaszkodtak.

Egy latin nyelvű verses dráma 1684-ből

Színiirodalmunknak és színjátszásunknak kezdő korszakairól még mindig nem tudunk összefüggő képet alkotni. Még legtöbb adatunk az iskolai színelőadásainkról van, jöllehet — feltevésünk szerint — egyéb emlékeink sem maradtak csupán könyvdramáknak, hanem tanáraik azokat is leginkább diákjaikkal adatták elő. Az alábbiakban egy, eddigelé ismeretlenül lappangott drámára hívom fel irodalomtörténészeink figyelmét.

A kolozsvári református kollégium nagykönyvtárának egy 1819-ben beszedkázott vakablakában 1933-ban nagyszámú egylevelesen nyomtatott kártát találtam. Ezek közül 3 példányt még a XVII. században nyomtattak

²⁵ I. h. 54, 60, 77.

a kollégium tipográfiájában. Közülük minket most malomvízi Kendeffi János (a Kendeffi Gábor és vargyasi Daniel Borbála fia) és széki Teleki Krisztina (az első Teleki Mihály és köröstarcsai Veér Judit leánya) házasságkötése alkalmára készített emléknymatvány (kifüggesztésre szánt kárta) érdekel. Ez a kiadvány széles nyomdai díszekből alkotott keretben három, egymás végtében ragasztott ívre van kinyomtatva. Teljes mérete: 42×86,6 cm. Rajta 26 soros címzés (titulus) után 9 sor latin nyelvű ajánlás, amely az utolsó 3 és $\frac{1}{4}$ sorban így végződik: „inter solennis Nuptiarum Ann. Christi 1684. die 30. Maji celebranda, gratitudinis ac humilis observantiae nomine, Poëtico opere erigit Samuel Szathmár Nemethi Rectorum Collegii Reformatorum Claudiopolitani unus.” Ez alatt nyomdai díszekből képzett metszövonal; még alább pedig három hosszú hasábra osztott latin nyelvű verses dráma szövege, amelynek címe:

„*Apollinis, Musarum, Palladis, & Virtutum Drama.*”

Ennek személyei: Apollo, Musarum Chorus, Pallas, Virtus, Pietas, Justitia, Humilitas, Prudentia, Fidelitas, Patientia, Temperantia, Epilogus.¹

Ebben a drámában tehát a Múzsák kórusával együttesen 20 személyt szerepeltet a szerző, s így eléggé szép számú klasszikus személyzettel, klasszikus formában, klasszikus nyelven, klasszikus tartalmat hozott színre. Kétség is alig fér hozzája, hogy ezt az előadásra szánt darabot a lakodalomra összegyűlt vendégsereg előtt, bárha erre vonatkozólag az esküvőn jelen volt czegei Vass György naplójában semmi célzást nem teszen, Szathmár-Némethi Sámuel professzor elő is adatta a kolozsvári református kollégium diákjaival. Ugyanis Vass György naplójában ezzel az ünneppel kapcsolatosan mindössze csak annyit találunk, hogy

(1684) „24. Maji mentem az úr Bánfi György uram ő nagysága eleiben, hogy ő nagyságával együtt menjek Kercsesórára; hálni mentem Kocsárdra.

29. (Maji) estvére mentünk Kercsesórára; ebéden Porumbákon (fejedelem) urunk asztalánál voltunk.

30. Maji volt az Kendefi János uram lakodalma.

31. Lakadalom közben volt fegyveres táncz, zsidó tánc, oláh táncz; estve tüzes szerszámok hányattak.

1. Junii az vőlegény elment az ő násznépével, de az úr vendégi mind ott maradtak s nagyobb vendégség volt mint annakelőtte.

2. (Junii) (fejedelem) urunk ő nagysága is oda jött s volt nagy ital, de az nap visszament Porumbákra ő nagysága.

3. Junii mentünk Bánfi György urammal ő nagyságával Porumbákra.”²

Azonban a kollégiumot hét esztendővel megelőzőleg elhagyott, vagyis az iskolából végleg kibúcsúzott 25 esztendőös férfit már aligha érdekelhették a klasszikus keretek közé szorított elmélkedések, s ezért meg sem emlékezik róluk, pedig — hát — Vass György nem volt könnyelmű, léha fia

¹ H. J.: Adatok a RMK I. és II. kötetéhez. Kolozsvár, 1939. 10—11.

² Czegei Vass György és László naplói. Bp., 1896, 37.

Erdélynek, ha talán nem is volt annyi tehetséggel megáldott, mint Teleki Mihály vagy Bethlen Miklós.

Ez a dráma tehát Szathmár-Némethinek idehaza elsőként megjelent nyomtatott munkája, amely különben tanári állásának elfoglalása után 38-ad napra megtartott főúri esküvő alkalmával adatott elő bizonyosan az örömszülők kercesórai birtokán, miként ezt czegei Vass György naplójából következtetni merjük. A kártát azonban már megelőzőleg ki kellett nyomtatniok. Nyomdai jelzése: „Impressit Claudiopoli Michaël Némethi Anno 1684.”³

³ E kártát a kolozsvári ref. koll. könyvtárban használtam.